

Bijlage 28: RAAP notitie 332: Plangebied Lupinestraat, Gemeente Kerkrade, Een inventariserend archeologisch onderzoek, april 2003

RAAP-NOTITIE 332

Plangebied Lupinestraat

Gemeente Kerkrade

Een inventariserend archeologisch onderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Hestia groep

Project: archeologisch onderzoek plangebied Lupinestraat (gemeente Kerkrade)

Titel: Plangebied Lupinestraat, gemeente Kerkrade; een inventariserend archeologisch onderzoek

Status: eindversie

Datum: april 2003

Auteur: drs. A.M.I. van Waveren

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2003\KELU\N0332-KELU.qxd

Projectcode: KELU

Projectleider: drs. A.M.I. van Waveren

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

Autorisatie:

drs. W. De Baere

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2003

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

RAAP Archeologisch Adviesbureau heeft in opdracht van Hestia groep op 2 april 2003 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de planvorming ten behoeve van een bouwproject aan de Lupinestraat in de gemeente Kerkrade. Doel van het inventariserend archeologisch onderzoek was het opsporen van eventueel aanwezige archeologische resten en, voorzover mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek zijn in plangebied Lupinestraat (gemeente Kerkrade) geen archeologische resten aangetroffen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische waarden optreden. Derhalve worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Hestia groep heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 2 april 2003 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de planvorming ten behoeve van een bouwproject aan de Lupinestraat in de gemeente Kerkrade. Het inventariserend archeologisch onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de bouwplannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van onderhavig onderzoek is het opsporen van dergelijke resten en (indien mogelijk) een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Onderzoeksgebied en archeologische verwachting

Plangebied Lupinestraat ligt direct ten noorden van de Lupinestraat in de wijk Spekholzerheide te Kerkrade (figuur 1). Het plangebied staat afgebeeld op kaartblad 69E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 200.125/319.325. Het perceel staat kadastraal bekend onder de nummers D 8578 en D 8579. Ten tijde van het onderzoek lag het plangebied braak in afwachting van de toekomstige bouwplannen.

Voor het plangebied geldt (vermoedelijk) een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Vroeg Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen (zie § 2.2).

1.3 Onderzoeksoptzet en richtlijnen

Onderhavig onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998) en (waar mogelijk) conform de *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie* (Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (o.a. Renes, 1988; zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied maakt deel uit van het Zuid-Limburgs lössgebied. Deze löss (siltige leem) is aan het eind van de laatste ijstijd (het Weichselien) door de wind afgezet. Het klimaat was kouder en droger dan nu en de bodem schaars begroeid, zodat de wind gemakkelijk sediment, zoals zand en löss, kon verplaatsen. Beken en droogdalen, die het lössplateau doorsnijden, zorgen voor het (micro)relief in het gebied.

Bodem

In de top van de löss heeft in de loop van de tijd bodemvorming plaatsgevonden. Typische bodems die in de löss worden aangetroffen, zijn de brikgronden. Deze brikgronden ontstaan wanneer door bodemvorming de van oorsprong kalkrijke löss ontkalkt raakt. Vervolgens vindt er uitspoeling van klei plaats. De horizont waar de klei is uitgespoeld, wordt de uitspoelings- of E-horizont genoemd. In een dieper gelegen laag accumuleert de klei, waardoor een zogenaamde inspoelings- of Bt-horizont ontstaat. De Bt-horizont (ook wel briklaag) is vaak bruinrood en tamelijk stug. De dikte van de Bt-horizont is minimaal 0,15 m, maar kan (meer dan) 1,0 m zijn. Onder de Bt-horizont bevindt zich het oorspronkelijke moedermateriaal. In dit moedermateriaal, dat wordt aangeduid als C-horizont, heeft geen bodemvorming plaatsgevonden (Berendsen, 1997).

De benaming van de brikgronden is afhankelijk van de mate van intactheid van de bodem. Bij gronden waarvan de E-horizont nog aanwezig is, wordt gesproken van radebrikgronden. Dergelijke gronden liggen vaak op vlakke terreindelen,

zoals plateaus. Aan de randen van deze plateaus en op de hellingen komen bergbrikgronden voor. Bij deze gronden is de E-horizont door erosie (afspoeling) verdwenen en ligt de Bt-horizont direct aan het oppervlak. De stugge textuur van de Bt-horizont biedt vaak enige bescherming tegen verdere erosie (Berendsen, 1997).

Op plaatsen waar ook de Bt-horizont is verdwenen (steile hellingen), ligt de (ontkalkte) C-horizont aan het oppervlak. In deze gronden heeft na afspoeling geen (zichtbare) bodemvorming plaatsgevonden en derhalve worden deze gronden tot de ooivaaggronden gerekend. In sommige gevallen is het lösspakket vrijwel verdwenen en komen oudere sedimenten (voornamelijk terrasafzettingen van de Maas) aan de oppervlakte. Dergelijke gronden behoren tot de hellinggronden (Vleeshouwer & Damoiseaux, 1990). Vaaggronden (polder- en ooivaaggronden) komen ook voor in de lager gelegen delen van het landschap, zoals de droge dalen en beekdalen. In deze laaggelegen delen is vaak een dik pakket afgespoelde löss ontstaan: het zogenaamde colluvium. Colluvium wordt getypeerd door een humeuze textuur en de aanwezigheid van bijvoorbeeld houtskool, puinsplinters en kiezeltjes tot op grote diepte. In de homogene, vaak slappe massa ontbreken duidelijk hydromorfe kenmerken, zoals oxidatie-reductieplekken en mangaanconcreties (Roymans, 2002a). In de beekdalen komen (naast colluvium) ook beekafzettingen (zand, klei en soms veen) voor.

Volgens de bodemkaart komen in gebieden rondom het stedelijk gebied van Kerkrade met name bergbrikgronden voor (Staring Centrum, 1990). In het plangebied is dat naar verwachting ook het geval.

Archeologie

In ARCHIS staan uit het plangebied geen archeologische vindplaatsen geregistreerd. Volgens ARCHIS bevinden zich circa 500 m ten zuidoosten van het plangebied de resten van een villacomplex uit de Romeinse tijd (ARCHIS-waarnemingsnummers 39055, 39057 en 39127).

Archeologische verwachting

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is aan het plangebied geen indicatie voor archeologische waarden toegekend vanwege de ligging binnen stedelijk gebied (ROB, 2001). Volgens de IKAW geldt voor de gebieden rondom het stedelijk gebied van Kerkrade een hoge kans op het aantreffen van archeologische waarden uit het Vroeg Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Derhalve gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Vroeg Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen.

Op basis van het in het plangebied verwachte bodemtype wordt verwacht dat de archeologische resten zich aan of vlak onder de oppervlakte bevinden. Indien tijdens het booronderzoek een pakket colluvium wordt aangetroffen, zullen eventuele archeologische resten zich aan de basis hiervan bevinden.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het veldonderzoek zijn 6 boringen verricht in twee noordoost-zuidwest georiënteerde raaien (figuur 1). De boringen zijn gezet op die terreindelen waar de minste verstoring te verwachten was.

Er is geboord tot maximaal 1,20 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 12 cm. Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (houtschool, vuursteen, aardewerk, metaal en verbrande leem). De profielen zijn aan de hand van een standaardformulier beschreven. Genoteerd zijn onder meer de diepte, textuur, kleur, samenstelling van bodemverschijnselen en archeologische indicatoren. De boringen zijn met behulp van een meetlint ingemeten ten opzichte van topografische grenzen (wegen).

In het plangebied kon geen oppervlaktekartering worden uitgevoerd.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Uit het booronderzoek blijkt dat het bodemprofiel in alle boringen verstoord is tot circa 0,70 à 1,0 m -Mv. In de verstoorde bodem is matig fijn, enigszins groen zand tot zeer grof, geel zand aangetroffen, vermengd met grof puin en brokken Bt- en C-horizont.

Onder de verstoringen is löss aangetroffen. Deze löss bestaat uit een zeer fijnkorrelig sediment dat naar beneden toe steeds siltiger wordt. In het lösspakket hebben zich brikgronden gevormd die afhankelijk van hun ligging in variërende mate aan erosie onderhevig zijn geweest. In de boringen 6 en 7 is onder de verstoorde laag een restant van een brikgrond (een zgn. bergbrikgrond) aangetroffen. Hiervan is echter slechts 0,1 tot 0,2 m bewaard gebleven.

Bodem en archeologie

De kwetsbaarheid van archeologische vindplaatsen voor erosie en bodemingrepen is grotendeels afhankelijk van de diepteligging en eigenschappen van het archeologische materiaal en eventuele grondsporen. Hoe dieper het materiaal zich in de bodem bevindt en hoe dieper in vroegere tijden kuilen en greppels werden gegraven, des te kleiner is het gevaar dat archeologische resten en sporen worden verstoord door bodemingrepen aan de oppervlakte.

In gebieden waar pleistocene afzettingen (zoals bijvoorbeeld löss) dagzomen, is de kans op aantasting aanmerkelijk groter. In deze gevallen bevindt het maaiveld van de (pre)historische mens zich nog altijd aan de oppervlakte. Het herhaald uitvoeren van graafwerkzaamheden zal hier leiden tot verstoring van vindplaatsen, inclusief ondiep ingegraven kuilen en greppels. Archeologische opgravingen in het lössgebied van Zuid-Limburg hebben aangetoond dat tot in de Bt-horizont archeologische grondsporen (paalkuilen, greppels en afvalkuilen) geconserveerd kunnen zijn (Roymans, 2002b).

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. De over een groot oppervlak en tot op grote diepte verstoorde bodem alsmede het zeer beperkt voorkomen van (sporen/resten van) enige bodemvorming (in de boringen 6 en 7) vormen geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in plangebied Lupinestraat te vermoeden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Ondanks de conclusies van het bureauonderzoek (hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Vroeg Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen; zie § 2.2) zijn tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek in plangebied Lupinestraat geen archeologische vindplaatsen aangetroffen.

In het plangebied zijn wel de verwachte brikgronden aangetroffen; deze zijn echter tot op grote diepte verstoord (tot in de Bt-horizont).

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten worden ten aanzien van plangebied Lupinestraat geen aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met drs. D. Habets, aanspreekpunt voor archeologie in de gemeente Kerkrade.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 1997. *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Renes, J., 1988. *De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap*. Van Gorcum, Assen.
- ROB, 2001. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).
- Roymans, J.A.M., 2002a. Landschapspark De Graven, gemeente Sittard-Geleen; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1). *RAAP-rapport* 805. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Roymans, J.A.M., 2002b. Maastricht Lanakerveld, gemeente Maastricht; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1). *MIKO-rapport nr.* 03/020425/1-4. MIKO milieutechniek BV, Maastricht.
- Staring Centrum, 1990. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 62 Oost Heerlen*. Staring Centrum, Wageningen.
- Vleeshouwer, J.J. & J.H. Damoiseaux, 1990. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 61-62 West en Oost, Maastricht-Heerlen*. Staring Centrum, Wageningen.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Mv	maaienveld

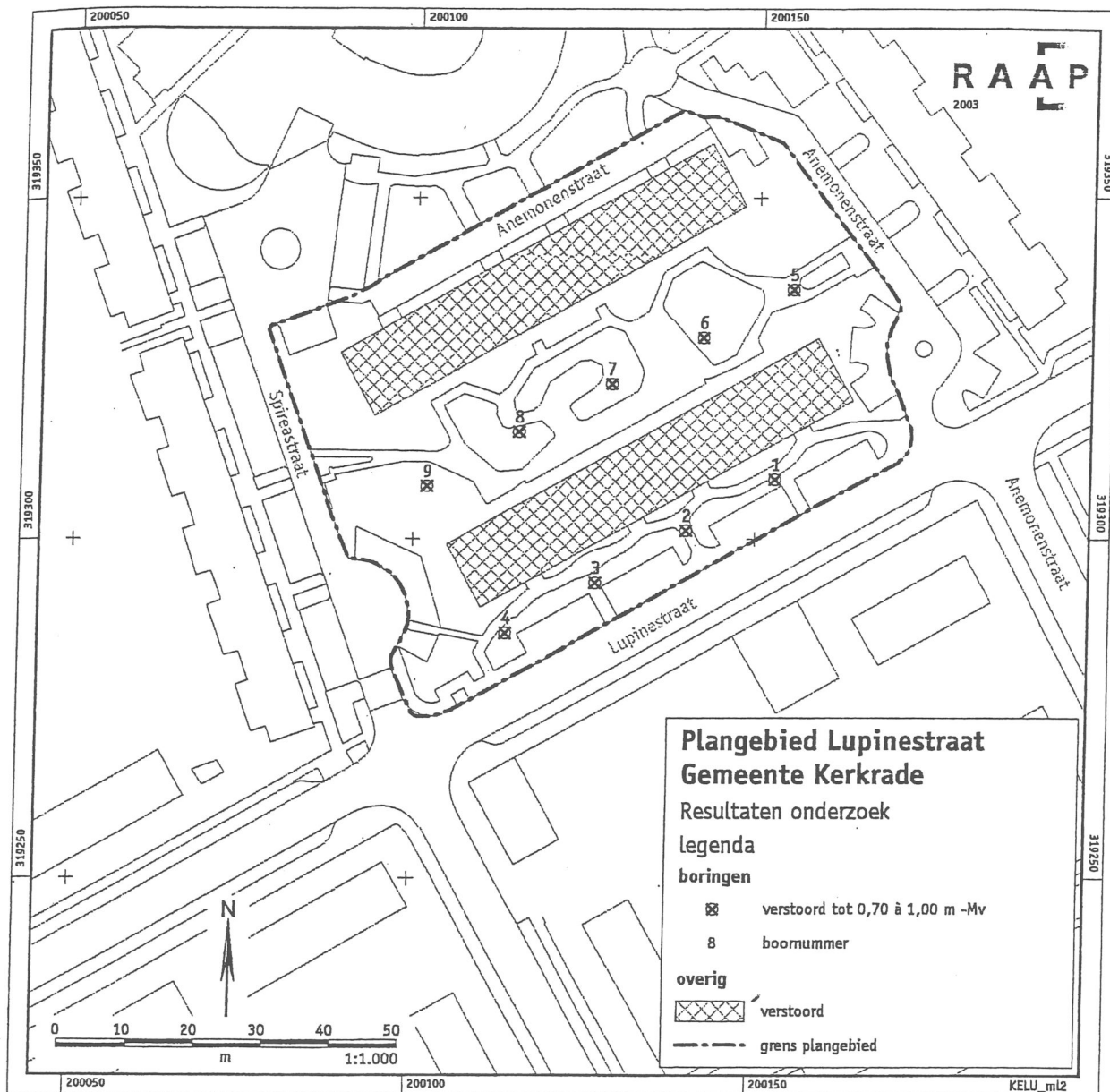
Verklarende woordenlijst

colluvium	Tijdens het Holocene van de hellingen geërodeerde en in de dalen afgezette lössleem.
dagzomen	Aan de oppervlakte komen, zichtbaar worden van gesteenten (met inbegrip van zand, klei, etc.).
droogdal	Een meestal in de ijstijd gevormd dal, toen het water t.g.v. permafrost niet in de ondergrond kon dringen en bovengronds werd afgevoerd. Nu niet watervoerend.
löss	Eolisch (= wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 µm
oxidatie	reactie met zuurstof (roesten/corrosie bij metalen; 'verbranding' bij veen).
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatwisselingen van gematigd warm tot zeer koud. Na de laatste IJstijd begint het Holocene (ca. 8800 voor Chr.).
vaaggronden	Minerale gronden zonder duidelijke podzol-B-horizont, zonder briklaag en zonder minerale eerdlaag.
Weichselien	Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Resultaten onderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Resultaten onderzoek.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

